

kan forklare den uenighed, der eksisterer m. h. t., hvorvidt der fandtes noget sådant i det III. Rige eller ej. Den grundige analyses enkeltheder må især henvende sig til specielt interesserede i kommunale anliggender. Bogens historiske værdi ligger bl. a. deri, at detailanalysen af de kommunale forhold illustrerer de lokale aspekter af den generelle dualisme, der karakteriserede det national-socialistiske Tyskland, nemlig dualismen mellem parti- og statslige organer.

Institutionen kommunalt selvstyre blev reelt ødelagt i det III. Rige, selv om der i Kommunalordningen fra 1935 formelt stadig tales om selvforvaltning og selv om nationalsocialisterne hævdede at have givet det et mere reelt indhold. Matzerath viser, hvorledes nationalsocialisterne, der i Weimarrepublikken udnyttede det kommunale selvstyre, fra magtovertagelsen arbejdede på at ødelægge denne institution, bl. a. fordi den ikke harmonerede med centraliserings-tendenserne og førerprincippet. Formelt afgørende for den kommunale selvforvaltning blev den såkaldte Deutsche Gemeindeordnung fra 30.1.1935. Denne var for så vidt et kompromis som det ikke lykkedes for partiet at overtage de kommunale organer; på en måde kom den derved osse til at bekræfte dualismen mellem parti og stat på det lokale plan. Men kommunalordningen ødelagde visse forudsætninger for det kommunale selvstyre: befolkningens indflydelse og medvirken. Desuden tilfaldt væsentlige funktioner staten og partiet, mens rest-funktionerne overgik til borgmesteren, hvis stilling var funderet i førerprincippet. Fra 1935 forværredes kommunernes stilling gradvis; kommunalt selvstyre eksisterede kun på papiret og de kommunale organer var rent administrative.

Matzerath har givet en grundig redegørelse for denne ødelæggelsesproces. De mange detaljer heri må det overlades til specialister at tage stilling til.

KARL CHRISTIAN LAMMERS

SHLOMO ARONSON: Reinhard Heydrich und die Frühgeschichte von Gestapo und SD. Studien zur Zeitgeschichte herausgegeben vom Institut für Zeitgeschichte. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1971. 340 s. DM 20,-.

Det tør kaldes en konfrontation med fortiden, når den israelske historiker Shlomo Aronson har givet sig i kast med Gestapos og Sicherheitdiensts genesis. Men hvad forfatteren måtte sidde inde med af følelser overfor nazisternes terrorapparat, synes i hvert fald ikke at have smittet af på afhandlingen, der fremtræder i en såre behersket, ja, nærmest tør stil.

Bogens anlæg er dels den biografiske – af Heydrich og kredsen omkring ham – og dels den institutionshistoriske, uden at der dog e. m. m. er tale om en særlig meningsfyldt integration. Men det skyldes vel hele arbejdets disponering, der oprindeligt var tænkt alene som en biografi. Det er mærkværdigt at Aronson ikke har følt sig mere inspireret af sociologernes diskussioner omkring rollebegrebet; for tilnærmelsen til Heydrich-figuren forekommer mig meget psykologiserende, uden at det er lykkedes at bibringe læseren noget overbevisende billede af den frustrerede søløjtnants udvikling fra social taber til »Hitler's most evil henchman« – for nu at gribe til trivallitteraturen. Det er da også karakteristisk for metodens begrænsninger – og herunder også det betænkelige ved den udstrakte brug af efterkrigsudsagn – at Aronson ved vejs ende må søge

sin forklaring i udtryk som »gangster« og »bandefører«, en forgrovelse af analysen der svækker det ellers så stærke indtryk af et stort og fortjenstfuldt oprydningsarbejde.

Reinhard Heydrich und die Frühgeschichte von Gestapo und SD er historien om etableringen af Himmlers politimagt i Tyskland indtil 1936 – og i et videre perspektiv en analyse af forholdet mellem ideologi og bureaukrati. Hvorledes institutionaliserede man nationalsocialismen? er Aronsons hovedspørgsmål. Han konfronterer her den statslige og forvaltningsmæssige kontinuitet i det preussiske Gestapo under Diels og Göring med Himmlers og Heydrichs politi- og racestat i Bayern og viser hvorledes rigsføreren måtte vinde løbet i kraft af fusionen mellem politi og SS og den uindskrænkede kontrol med KZ-lejrene. Men også her understreges trods terroren, nu sat i system, og de revolutionerende, nye loyalitetsforhold forbindelsen tilbage til statsforvaltningen før 1933, og det fremgår klart at Himmler med held forstod at appellere til politiembedsmændenes professionalisme og standsegoisme, således at de uden større gnidninger gled med ind i apparatet. SD, derimod, der i 1934 erhvervede sig partiets efterretningsmonopol, var mere traditionsløs og derfor også i et vist rivaliserende forhold til Gestapo – der forstærkedes af det manglende eksekutiv. Det er Aronsons ikke overraskende konklusion at det i 1939 sammensmeltede Reichsicherheitshauptamt, helt under kontrollen af SS, bevarede sit udpræget moderne, bureaukratiske tilsnit, samtidig med at det gik helt i tjeneste for en umoderne, irrationel ideologi – og det i den yderste konsekvens, nemlig *die Endlösung*.

Et afsnit i bogen er viet juristerne og »professorerne« i SS og SD. Aronson viser at Himmler havde brug for de intellektuelle i den semilegale overgangsfase, da det af forvaltningstekniske grunde var nødvendigt ikke at bryde forbindelsen til statsapparatet, men at de havde mistet deres betydning, da radikalismen med krigsudbruddet satte ind. Især for et dansk publikum har det interesse at forfatteren på en halv snes sider giver den første systematiske behandling af den senere rigsbefuldmægtigede, dr. Werner Bests ideologi – desværre igen helt overvejende på Bests egne efterkrigsudsagn.

HANS KIRCHHOFF

HANS-DIETRICH LOOCK: Quisling, Rosenberg und Terboven. Zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistischen Revolution in Norwegen. Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte. Bd. 18. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1970. 588 s.

Professor Hans-Dietrich Loock, Freie Universität, Berlin, der i et par afhandlinger i *Vierteljahrshäfte für Zeitgeschichte* fra 1960 og 1965 demonstrerede sit intime kendskab til Norge under den anden verdenskrig, har nu udmøntet sine studier i et stort anlagt arbejde om okkupationens forhistorie og kampen om den politiske nyordning frem til september 1940. Om et nybrud som Magne Skodvins disputats var det i 1956 er der ikke tale. Loock har ikke kunnet rokke ved hovedlinjerne i *Kampen om okkupasjonsstyret*, og det gælder iøvrigt tilsvarende for Sverre Steens endnu uovertrufne fremstilling af Riksrådsforhandlingerne fra 1947 og svenskeren Gemzells disputats fra 1965 om storadmiral Raeders